

Research Paper

Strategic planning and presentation of management strategies of ecotourism development in coastal-marine areas

Parvaneh Sobhani ¹, Afshin Danehkar ^{2*}

¹ Associate Professor, Department of Environment, Faculty of Natural Resources, University of Tehran, Karaj, Iran.

² Assistant Professor, Department of Environment, Faculty of Natural Resources, University of Tehran, Karaj, Iran.

ARTICLE INFO

Keywords:

Ecotourism Development, Coastal-Marine Areas, Strategic Planning, SWOT-PESTLE Model.

Received:

27 October 2024

Received in revised form:

15 November 2024

Accepted:

24 November 2024

pp.1-17

ABSTRACT

Introduction: Iran's coastal-marine areas possess considerable potential for tourism and ecotourism development. Their primary mission is to protect the environment while promoting sustainable ecotourism in line with conservation and development objectives.

Purpose: This study aims to develop ecotourism in Iran's coastal-marine areas through strategic planning and prioritization of sustainable ecotourism development strategies.

Geographical Area: The study covers the coastal-marine regions of Iran.

Methodology: This research is applied in purpose and analytical-exploratory in nature. Data were collected through theoretical studies and existing records. Strategic planning and management strategies were developed using the SWOT-PESTLE framework to prepare internal and external evaluation matrices. Experts and specialists then assigned scores ranging from 1 to 5 to each strategic factor according to its importance based on the Likert scale.

Results and Discussion: The findings indicate that the internal and external factor matrix consists of 7 strengths, 8 weaknesses, 8 opportunities, and 7 threats. Among these factors, opportunities received the highest score. Internal factors (strengths and weaknesses) also obtained higher overall scores than external factors (opportunities and threats). Based on the weighting and allocation of strategic factors, the strategic position of Iran's coastal-marine areas corresponds to the Participatory Ecotourism Development (WO) strategy.

Conclusion: The results suggest that planners and managers should focus on enhancing opportunities, addressing weaknesses, and promoting ecotourism development within the framework of environmental conservation and sustainable development goals in coastal-marine areas.

Highlights:

1.Coastal-marine ecotourism planning emphasizes the need for a management plan framework based on tourism zoning and calls for the integration of conservation and development goals.

2.Proper ecotourism planning can help manage coastal-marine areas in line with the development of sustainable ecotourism and optimal utilization of tourism capacities.

*Corresponding author : danehkar@ut.ac.ir

How to cite this article: Sobhani, P., & Danehkar, A. (2026). Strategic planning and presentation of management strategies of ecotourism development in coastal- marine areas). *Journal of Geographical Engineering of Territory*, 10 (1), 1-17. <https://doi.org/10.22034/jget.2024.484835.1583>

©2026 The author(s). This is an open access article distributed under Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

English Extended Abstract

Introduction

In recent decades, beaches, as one of the natural ecosystems, have attracted the attention of economic activists around the world, including the tourism sector. Ecotourism in natural areas leads to the reduction of environmental and economic problems and is a solution to achieve sustainable development. Accordingly, ecotourism activities in coastal areas are considered a platform for supporting biodiversity, reducing the negative impacts of tourists on the environment, preserving cultural heritage, and creating job opportunities for local communities. Coastal-marine areas are one of the most dynamic natural ecosystems for the development of ecotourism and various types of tourism activities. In these areas, due to the existing potential, various types of land uses are exploited, including shipping and transportation, energy extraction, aquaculture, the creation of military facilities and infrastructure, recreational resorts, and the development of tourism activities. Undoubtedly, the development of each of the mentioned activities will lead to changes in the structure and pristine nature of coastal-marine areas, and on the other hand, increased competition among activities developed on the coasts will increase pressure on these areas. The development of coastal-marine tourism without strategic and comprehensive planning will lead to environmental pollution, destruction of biodiversity, impact on culture, social interactions, income and local economy. Therefore, the principles of tourism activities should be based on the development of ecotourism, and be environmentally sustainable, as well as economically beneficial to local communities and provide optimal satisfaction for tourists. In the development of coastal-marine ecotourism, environmental protection is essential to achieve the sustainability of the tourist destination and preserve nature.

Purpose

In the present study, with the aim of developing ecotourism in the coastal-marine areas of Iran, strategic planning and prioritization of sustainable ecotourism development strategies in these areas were addressed. By providing strategic planning and also assessing the performance capacity of coastal-marine areas, this study attempts to assist planners and decision-makers in multi-faceted and multi-purpose conservation management for the development of sustainable ecotourism in these areas.

Geographical area

Iran has extensive coastal areas in the north and south of the country with a length of approximately 5800 km, which is very diverse in terms of social, economic, physical and environmental aspects. The present study studied the coastal-marine areas of Iran. The coastal areas of Iran are strip-shaped, covering the north and south of the country, which, by combining forest areas in the north and mangroves in the south of the country, show pristine and beautiful landscapes in the seven provinces of Gilan, Mazandaran, Golestan, Khuzestan, Hormozgan, Bushehr and Sistan and Baluchestan.

Methodology (Material and Methods)

This research is applied in terms of purpose and analytical-exploratory in terms of nature and method. Data collection was based on theoretical studies and existing records. The statistical population in question was 25 people, and this number of completed questionnaires is consistent and proportionate according to Morgan's table. Next, experts and specialists were asked to assign a score between 1 and 5 (with very high, high, medium, low, and very low importance) to each of the strategic factors, considering their importance in the form of a Likert scale. Also, the validity of the questionnaires was examined using a face-to-face method by 25 respondents, and its reliability was also tested by test-retest on participants completing the questionnaires. Also, in order to plan strategically and provide management strategies in these areas, an internal and external evaluation matrix was prepared using the SWOT-PESTLE model.

Results and Discussion

According to the results, the matrix of internal and external factors in these areas includes 7 strengths, 8 weaknesses, 8 opportunities, and 7 threats, and among the internal and external factors, the opportunity points have the highest score. Also, internal factors (strengths and weaknesses) have a higher score than external factors (opportunities and threats). Therefore, the strategic position of coastal-marine areas, considering the percentage allocated to each of the strategies, is equivalent to the "Participatory Ecotourism Development (WO)" strategy. Thus, this strategy can be used in formulating strategies to develop and improve tourism infrastructure and facilities, develop appropriate strategic and implementation plans, increase coordination and participation, and increase cooperation among relevant organizations in the development of ecotourism.

Conclusion

According to the strategies presented in this study, proper planning can help manage coastal-marine areas in line with the development of sustainable ecotourism, optimal environmental utilization of tourism capacities, preservation of biodiversity and sustainable management of coastal ecosystem services, empowerment and strengthening of tourism activists' participation, and control and monitoring of environmental threats in these areas. Therefore, strategic planning for the development of ecotourism in coastal-marine areas requires that it be planned within the framework of a management plan based on tourism zones, and that the development of ecotourism activities in these areas be placed within the framework of conservation and development goals that are the focus of planners.

Within the framework of the geospatial engineering strategy, practical suggestions for the development of ecotourism in coastal-marine areas are as follows:

- Spatial-ecological zoning: Separation of areas susceptible to ecotourism using remote sensing and GIS based on ecological carrying capacity, and determination of protection zones, and limited development.
- Design of a network of low-impact access routes: Creation of tourism corridors with minimal interference with the natural structure of the coast (wooden paths, light bridges, walking paths with eco-friendly materials).
- Development of eco-friendly infrastructure: Establishment of accommodation and service facilities (ecocamps, coastal shelters) based on climate-compatible architecture, with an emphasis on renewable energies and integrated waste and wastewater management.

Acknowledgements

The authors would like to thank all participants of the present study.

برنامه‌ریزی راهبردی و ارائه راهبردهای مدیریتی در توسعه اکوتوریسم نواحی ساحلی-دریایی

پروانه سبحانی^۱ ID، افشین دانه‌کار^۲ ID*

^۱ استادیار گروه محیط زیست، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه لرستان، خرم آباد، ایران.

^۲ استاد گروه محیط زیست، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، کرج، ایران.

چکیده	اطلاعات مقاله
مقدمه: نواحی ساحلی-دریایی کشور از ظرفیت بالایی برای توسعه گردشگری و اکوتوریسم برخوردارند. رسالت اصلی این نواحی، حفظ محیط‌زیست و توسعه اکوتوریسم پایدار مبتنی بر اهداف حفاظتی و توسعه‌ای است. هدف: پژوهش حاضر با هدف توسعه اکوتوریسم در مناطق ساحلی-دریایی ایران، به برنامه‌ریزی راهبردی و اولویت‌بندی راهبردهای توسعه اکوتوریسم پایدار در این نواحی پرداخته است. قلمرو جغرافیایی: قلمرو پژوهش شامل مناطق ساحلی-دریایی ایران است. روش‌شناسی: این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش، تحلیلی-اکتشافی است. داده‌ها بر اساس مطالعات نظری و سوابق موجود گردآوری شدند. برای برنامه‌ریزی راهبردی و ارائه راهبردهای مدیریتی، ماتریس ارزیابی عوامل درونی و بیرونی با استفاده از مدل SWOT-PESTLE تهیه شد. سپس از کارشناسان و متخصصان خواسته شد بر اساس اهمیت عوامل راهبردی و در قالب طیف لیکرت، به هر عامل امتیازی بین ۱ تا ۵ اختصاص دهند. نتایج و بحث: نشان داد ماتریس عوامل درونی و بیرونی شامل ۷ قوت، ۸ ضعف، ۸ فرصت و ۷ تهدید است. در میان عوامل شناسایی‌شده، فرصت‌ها بالاترین امتیاز را کسب کردند. همچنین امتیاز عوامل درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها) از عوامل بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) بیشتر بود. بر این اساس، موقعیت راهبردی نواحی ساحلی-دریایی ایران با توجه به وزن راهبردها، در راهبرد «توسعه مشارکتی اکوتوریسم (WO)» قرار می‌گیرد. نتیجه‌گیری: پژوهش نشان می‌دهد برنامه‌ریزان و مدیران باید بر تقویت فرصت‌ها، جبران ضعف‌ها و توسعه اکوتوریسم در چارچوب اهداف حفاظتی و توسعه‌ای تمرکز کنند.	واژگان کلیدی: توسعه اکوتوریسم، نواحی ساحلی-دریایی، برنامه‌ریزی راهبردی، مدل SWOT- PESTLE تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۰۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۸/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۴ صص. ۱۷-۱

نکات برجسته:

- برنامه‌ریزی اکوتوریسم ساحلی-دریایی بر ضرورت چارچوب طرح مدیریتی مبتنی بر پهنه‌بندی گردشگری تأکید دارد و خواستار تلفیق اهداف حفاظتی و توسعه‌ای می‌باشد.
- برنامه‌ریزی صحیح اکوتوریسم می‌تواند به مدیریت نواحی ساحلی-دریایی در راستای توسعه اکوتوریسم پایدار و بهره‌وری بهینه از ظرفیت‌های گردشگری کمک نماید.

استناد: سبحانی، پ.، دانه‌کار، ا. (۱۴۰۵). برنامه‌ریزی راهبردی و ارائه راهبردهای مدیریتی در توسعه اکوتوریسم نواحی ساحلی-دریایی. *مجله مهندسی جغرافیایی سرزمین*، دوره (۱۰)، شماره (۱)، ۱۷-۱.

<https://doi.org/10.22034/jget.2024.484835.1583>

ناشر: آبادگران شهر و روستا

© نویسنده (گان) - این مقاله با دسترسی آزاد است

مقدمه

در دهه‌های اخیر سواحل به‌عنوان یکی از زیست‌بوم‌های طبیعی، در سراسر دنیا مورد توجه فعالان اقتصادی اعم از بخش گردشگری قرار گرفته است (Faber & Gaubert, 2019; Smith, Thomsen, Celliers, Le Tissier, 2023). در میان انواع بهره‌برداری‌ها از سواحل، گردشگری ساحلی در ردیف قدیمی‌ترین شکل‌های گذران اوقات فراغت محسوب می‌شود. بدین ترتیب سالانه همراستا با توسعه امکانات و خدمات موجود در سواحل به تعداد گردشگران ساحلی نیز افزوده می‌شود (European Commission, 2019). از این رو، رشد قابل توجه گردشگری ساحلی از یک سو و حضور سایر فعالیت‌های اقتصادی منتفع از اراضی و منابع ساحلی از سوی دیگر، ضرورت به‌کارگیری رویکردی همه‌جانبه در مدیریت و برنامه‌ریزی راهبردی گردشگری در نواحی ساحلی-دریایی را فراهم می‌سازد (Lucrezi, 2022). رویکردی که علاوه بر ایجاد هماهنگی میان اجرای تشکیل دهنده گردشگری نسبت به محیط بیرون و سایر بخش‌ها نیز مسئول باشد. در این راستا می‌توان به اکوتوریسم به‌عنوان یک ابزار مدیریتی در پاسخ به تقاضای گردشگران و حفظ و حمایت از تنوع زیستی در مناطق بکر ساحلی اشاره نمود (Dimitrovski, Lemmetyinen, Nieminen, Pohjola, 2021; Dushani, Aanesen, Vondolia, 2021).

اکوتوریسم در مناطق طبیعی، منجر به کاهش مشکلات محیط زیستی، اقتصادی و راه حلی برای دستیابی به توسعه پایدار می‌باشد. براین اساس فعالیت‌های اکوتوریسم در مناطق ساحلی بستری برای حمایت از تنوع زیستی، کاهش اثرات منفی گردشگران بر محیط زیست و حفظ آثار فرهنگی و همچنین ایجاد فرصت‌های شغلی برای جوامع محلی محسوب می‌شود (Zhao, 2020). مناطق ساحلی-دریایی یکی از پویاترین اکوسیستم‌های طبیعی برای توسعه اکوتوریسم و انواع فعالیت‌های گردشگری است. در این نواحی، با توجه به پتانسیل موجود به بهره‌برداری از انواع کاربری‌های گوناگون اعم از کشتیرانی و حمل و نقل، استخراج انرژی، آبی‌پروری، ایجاد تأسیسات و زیرساخت‌های نظامی، اقامتگاه‌های تفرجی و توسعه فعالیت‌های گردشگری پرداخته می‌شود (Ghaderi, Bagheri, Farzin & Elliott et al., 2018; Kazemian, 2018). بی‌تردید توسعه هر یک از فعالیت‌های نام برده شده منجر به ایجاد تغییراتی در ساختار و طبیعت بکر نواحی ساحلی-دریایی می‌گردد و از طرفی افزایش رقابت در بین فعالیت‌های توسعه یافته در سواحل موجب افزایش فشار بر این نواحی خواهد شد (Nunn, Smith, Elrick-Barr, 2021).

در ارزیابی یونسکو، کشور ایران جز ۱۰ کشور برتر جهان از نظر جاذبه‌های گردشگری و فعالیت‌های اکوتوریسمی می‌باشد و بدون شک چشم‌اندازهای طبیعی و متنوع ساحلی-دریایی به همراه نمود چهار فصل در ایران، این سرزمین را واجد پذیرش در چنین رتبه‌ای در جهان کرده است (Sobhani, Esmaeilzadeh, Sadeghi, Marcu, Wolf, 2022). گردشگری ساحلی-دریایی یکی از بخش‌های صنعت جهانی گردشگری به‌شمار می‌رود که به‌سرعت در حال رشد و توسعه است. به‌عبارت دیگر، ظرفیت‌های توسعه اکوتوریسم در نواحی ساحلی-دریایی ایران، حاکی از غنای بی‌نظیر این گستره‌های طبیعی دارد که به گونه‌ای بر اثر فشارهای ناشی از توسعه انواع فعالیت‌های انسانی به‌ویژه گردشگری بدون برنامه‌ریزی و خارج از توان و ظرفیت این نواحی، در معرض تهدید و انواع پیامدهای منفی محیط زیستی قرار گرفته است (Namdari, Lhijani, Dehghani, Sedigh Mortazavi, 2022). اگر چه بخش مهمی از قابلیت‌های گردشگری ایران در نواحی ساحلی-دریایی قرار گرفته است ولی تجارب محدودی در خصوص استفاده از ظرفیت‌های این نواحی جهت توانمندسازی و توسعه پایداری در کشور وجود دارد. از سوی دیگر، تقاضای جوامع انسانی به‌دلیل افزایش رشد جمعیت و توسعه شهرنشینی به نواحی ساحلی-دریایی در طی دهه‌های اخیر به‌شدت افزایش یافته است و اثرات آن به‌دلیل پراکنش و گستردگی در محدوده استقرار، نبود زیرساخت‌ها و تسهیلات مورد نیاز گردشگران و همچنین عدم وجود فرهنگ استفاده پایدار از محیط زیست ساحلی، منجر به افزایش ناپایداری‌ها و تخریب زیست‌بوم نواحی ساحلی-دریایی شده است (Sobhani & Danehkar, 2023).

توسعه گردشگری ساحلی-دریایی بدون برنامه‌ریزی راهبردی و جامع منجر به آلودگی‌های محیطی، نابودی تنوع زیستی، تأثیر بر فرهنگ، تعاملات اجتماعی، درآمد و اقتصاد محلی می‌شود. بنابراین، اصول فعالیت‌های گردشگری باید مبتنی بر توسعه اکوتوریسم، و از نظر محیط زیستی پایدار باشد، همچنین از نظر اقتصادی برای جوامع محلی سودمند و رضایت‌بخش گردشگران را فراهم سازد (Sánchez-Prieto, Luna-González, Espinoza-Tenorio & González-Ocampo, 2021). در توسعه اکوتوریسم ساحلی-دریایی، حفاظت از محیط زیست برای دستیابی به پایداری مقصد گردشگری و حفظ طبیعت امری ضروری است. یکی از انواع محیط‌های طبیعی که بسیار مورد توجه گردشگران طبیعت قرار دارد، نواحی ساحلی هستند که گردشگران با اهداف متنوع و برای انجام فعالیت‌های تفرجی در این نواحی حضور می‌یابند (Sobhani, Liriyai & Sayhnia, 2021). با توجه به اهمیت این موضوع، در برخی از مطالعات به توسعه اکوتوریسم ساحلی-دریایی پرداخته شده است که در این راستا می‌توان به مطالعه‌ای (Mahmoudi & Moradi, 2023) در برنامه‌ریزی

توسعه گردشگری ساحلی-دریایی در شهرستان بندر لنگه با استفاده از مدل SWOT و QSPM اشاره نمود. مطابق نتایج به‌دست آمده راهبرد تهاجی (SO) به‌عنوان بهترین راهبرد برای توسعه گردشگری ساحلی-دریایی در این منطقه انتخاب شد و مواردی از قبیل حمایت از طرح‌های گردشگری و تنوع بخشیدن به آن‌ها، گسترش ورزش‌های ساحلی و آبی، توجه به جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و اجتماعی سواحل، به‌کارگیری رویکردهای مدرن بازاریابی، حمایت از سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و دولتی، توسعه صنعت صید و پرورش آبزیان به‌عنوان راهبردهای مطلوب در راستای دستیابی به توسعه گردشگری ساحلی-دریایی در شهرستان بندر لنگه مورد شناسایی قرار گرفت. در مطالعه‌ای دیگر (Heydari Amin, 2022)، گسترش زیرساخت‌ها و نقش آن در توسعه گردشگری سواحل مکران مورد بررسی قرار گرفته است. همان‌طور که نتایج نشان داد، حمل و نقل، تسهیلات رفاهی و پذیرایی، زیرساخت‌های گردشگری، خدمات واسطه‌ای گردشگری در توسعه گردشگری سواحل مکران از اهمیت بالایی برخوردار است. تعدادی از محققان (Casimiro, Ventura, Botelho, 2023)، توسعه اکوتوریسم در مناطق حفاظت شده ساحلی-دریایی را بر اساس ارزش‌گذاری سرمایه‌های طبیعی و تقویت حکمرانی خوب دریایی مورد مطالعه قرار دادند. آن‌ها بیان کردند که توسعه اکوتوریسم و مشارکت جامعه در دستیابی به توسعه پایدار در سواحل مناطق حفاظت شده دریایی از اهمیت بالایی برخوردار است، و در این راستا توسعه اقتصاد آبی پایدار و همچنین حفاظت از این مناطق باید مورد توجه قرار گیرد. در مطالعه‌ای پژوهشگران (Wicaksono & Sarinastiti, 2020)، به نقشه‌برداری پتانسیل اکوتوریسم ساحلی در منطقه پانگل^۱ در سواحل اندونزی پرداختند. نتایج به‌دست آمده حاکی از آن است که سواحل این منطقه از ارزش‌های زیباشناختی، آموزشی، اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی برای توسعه اکوتوریسم برخوردار هستند. همچنین در مطالعه‌ای (Nur Nobi & Majumder, 2019)، به گردشگری ساحلی-دریایی و توسعه اکوتوریسم در بنگلادش پرداخته شده است. نتایج نشان داد که با توسعه گردشگری ساحلی-دریایی در بنگلادش این منطقه می‌تواند به افزایش تولید ناخالص داخلی، ایجاد مشاغل بیشتر و همچنین فرصتی برای ترویج فرهنگ و میراث محلی با ادغام جوامع محلی را فراهم سازد.

مطابق مطالعات انجام شده، یکی از کاربری‌های بسیار مهم در مناطق ساحلی-دریایی توسعه اکوتوریسم و انجام انواع فعالیت‌های گردشگری می‌باشد. سواحل به‌عنوان فضایی مطلوب برای گردشگری، از سده‌های پیش مورد توجه گردشگران بوده است و یکی از بخش‌های صنعت جهانی گردشگری در حال رشد و توسعه به‌شمار می‌روند. براین اساس در مطالعه حاضر، با هدف توسعه اکوتوریسم در مناطق ساحلی-دریایی ایران به برنامه‌ریزی راهبردی و اولویت‌بندی راهبردهای توسعه اکوتوریسم پایدار در این نواحی با استفاده از مدل SWOT-PESTLE پرداخته شد. این مطالعه با ارائه برنامه‌ریزی راهبردی و همچنین ظرفیت‌یابی عملکرد نواحی ساحلی-دریایی تلاش دارد تا برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران را در مدیریت حفاظتی چندوجهی و چندمنظوره برای توسعه اکوتوریسم پایدار در این نواحی کمک نماید. در این راستا عمده‌ترین سوالات پژوهش عبارتند از: (۱) از نظر راهبردی موقعیت سواحل ایران در برنامه‌ریزی توسعه اکوتوریسم در کجا قرار گرفته است؟ (۲) عمده‌ترین راهبردهای توسعه اکوتوریسم که می‌توان در این نواحی ارائه نمود، کدامند؟ (۳) از بین راهبردهای توسعه اکوتوریسم در نواحی ساحلی-دریایی، کدام یک دارای اولویت بیشتری است؟

روش شناسی (مواد و روش‌ها)

این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش، تحلیلی-اکتشافی است. گردآوری اطلاعات براساس مطالعات نظری و سوابق موجود انجام شده است. جامعه آماری مورد پرسش نیز، ۲۵ نفر بوده که این تعداد از پرسشنامه‌های تکمیل شده مطابق با جدول مورگان (Krejcie & Morgan, 1970) هماهنگ و متناسب است. پرسش‌شوندگان از بین متخصصان و کارشناسان مؤسسات گردشگری و مجریان برگزارکننده تورهای طبیعت‌گردی و اکوتوریسم به‌ویژه مناطق ساحلی-دریایی و همچنین اساتید دانشگاهی با تخصص اکوتوریسم، جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری و مهندسی علوم محیط‌زیست و سواحل، با حداقل پنج سال سابقه فعالیت انتخاب شدند. در ادامه از کارشناسان و متخصصان خواسته شد تا با توجه به اهمیت عوامل راهبردی در قالب طیف لیکرت، به هر یک امتیازی بین ۱ تا ۵ (با درجه اهمیت خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم) اختصاص دهند. همچنین، روایی پرسشنامه‌ها به روش صوری توسط ۲۵ نفر از مشارکت‌کنندگان (پرسش‌شوندگان) مورد بررسی قرار گرفت و پایایی آن نیز با آزمون-بازآزمون بر روی مشارکت‌کنندگان در تکمیل پرسشنامه‌ها انجام شد.

¹ Panggul

شناسایی عوامل راهبردی

SWOT به عنوان ابزار کمکی در تجزیه و تحلیل تصمیم‌گیری‌ها استفاده می‌شود و در حوزه برنامه‌ریزی گردشگری، به تصمیم‌گیرندگان اجازه می‌دهد تا عوامل درونی (قوت و ضعف) و بیرونی (فرصت و تهدید) یک مقصد گردشگری را تعیین نمایند (Yuksel & Dagdeviren, 2007). این شیوه رویکرد مناسبی در برنامه‌ریزی و مدیریت منابع طبیعی برای شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای چندگانه است (Sobhani et al., 2021). از این‌رو در مطالعه حاضر، عوامل راهبردی از طریق بررسی اسنادی و تنظیم و تکمیل پرسشنامه مورد شناسایی و تحلیل قرار گرفت.

تحلیل SWOT-PESTLE

تکنیک PESTLE چارچوبی است که معیارهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، تکنولوژیک، قانونی و محیط‌زیستی مؤثر را شناسایی کرده و آن‌ها را مورد ارزیابی و تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد (Koumparoulis, 2013). این تحلیل اغلب جهت شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای پیشرو، همچنین خطرهای احتمالی مؤثر است. در نتیجه با یک عملیات سازمانی به کاهش خطرهای محتمل از سوی ابعاد ناشناخته محیط اقدام مینماید (Bloomberg, 2012)، با این وجود امروزه به‌منظور تحلیل عوامل بیرونی و همچنین سنجش بهتر عوامل درونی از آن استفاده می‌شود. در پژوهش حاضر به‌منظور ارائه راهبردهای بهینه در راستای توسعه اکوتوریسم ساحلی-دریایی از مدل SWOT-PESTLE، استفاده شد. جامعه آماری در این مطالعه متشکل از ۳۵ نفر از کارشناسان بوده است که مورد مصاحبه و پرسش‌گری قرار گرفتند.

تهیه ماتریس ارزیابی درونی و بیرونی

برای ارزیابی عوامل راهبردی درونی و بیرونی از ماتریس ارزیابی عوامل درونی (IFE)^۱ و عوامل بیرونی (EFE)^۲ استفاده می‌شود. در این راستا، تهیه ماتریس‌های فوق وابسته به قضاوت‌های شهودی و نقطه نظرات متخصصان و کارشناسان می‌باشد (محرم نژاد، ۱۳۸۵). پس از بررسی عوامل درونی و بیرونی، مهمترین عوامل فهرست می‌شوند. این عوامل باید در برگیرنده مهمترین نقاط قوت و ضعف باشند. مراحل تهیه این ماتریس عبارتند از:

- شناسایی عوامل درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها)
- امتیازدهی به عوامل درونی و بیرونی بر اساس طیف لیکرت (مجموع این ضرایب در عوامل درونی و بیرونی باید برابر ۱ باشد)
- تخصیص رتبه به عوامل شناسایی شده با توجه به مشترک یا انحصاری بودن آن‌ها (رتبه ۱ یا ۲ به قوت‌ها و فرصت‌ها و رتبه ۱- یا ۲- به ضعف‌ها و تهدیدها)، که چنان‌چه عوامل انحصاری باشند رتبه ۲ و اگر مشترک باشند رتبه ۱ برای آن‌ها در نظر گرفته می‌شود.
- تعیین نمره نهایی برای هر یک از عوامل درونی و بیرونی بر اساس امتیاز و رتبه اختصاص یافته.

تعیین موقعیت راهبردی

برنامه‌ریزی راهبردی فرآیند نظام‌مندی است، که شامل بررسی‌های محیط درونی و بیرونی، تدوین راهبردها، ارزیابی و کنترل آن می‌باشد (Mosalaie, 2007). بر این اساس برحسب وضعیت مورد مطالعه می‌توان چهار دسته راهبرد را که از نظر درجهء کنش‌گری متفاوت می‌باشند، تدوین نمود. با توجه به این موضوع چارچوب تحلیلی ماتریس SWOT به تعیین موقعیت‌های راهبردی متفاوت شامل: (۱) راهبردهای توسعه‌ای (SO) به‌منظور هم‌افزایی قوت‌ها و فرصت‌ها، (۲) راهبردهای تنوع (ST) دوری از اثر تهدیدها، و بهره‌وری بیشتر از قوت‌ها، (۳) راهبردهای مشارکتی (WO) در جهت بهره‌وری بیشتر از فرصت‌ها و جبران ضعف‌ها و (۴) راهبردهای تاب‌آوری (WT) تلاش به حفظ وضع موجود به‌سبب تسلط ضعف‌ها و تهدیدهای پیشرو دارد. بدین ترتیب موقعیت راهبردی و راهبردهای غالب از طریق تهیه ماتریس عوامل درونی-بیرونی (IE) تعیین می‌شود و از این ماتریس به‌منظور تعیین جایگاه راهبردی منطقه و همچنین اتخاذ راهبردهای مناسب برای آن استفاده می‌گردد.

تدوین و اولویت‌بندی راهبردها

تدوین راهبردها از طریق بارش فکری، بررسی‌های تحلیلی و با مداخله دادن عوامل راهبردی مهم و متناسب با تمامی موقعیت‌های راهبردی (SO، ST، WO، WT) صورت می‌گیرد. مدل ساختاری SWOT یک ابزار کیفی است که به تنهایی نمی‌تواند ماتریس‌های

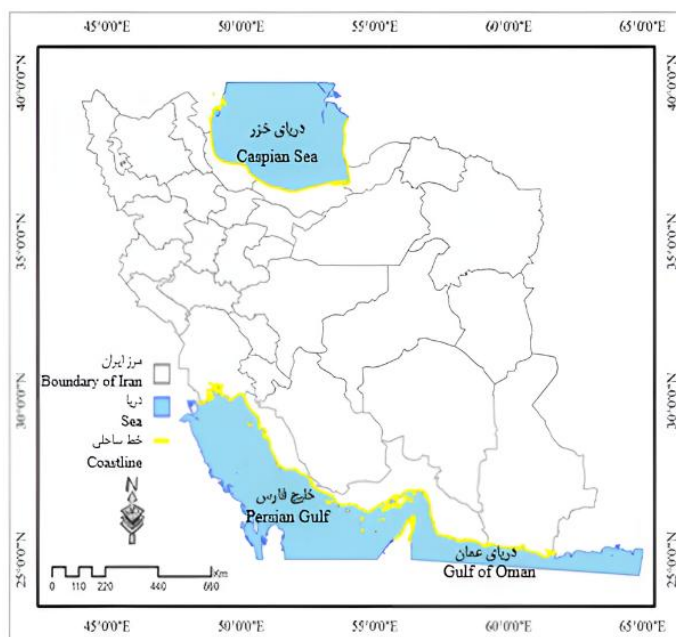
¹ Internal Factors Evaluation

² External Factors Evaluation

کمی را تهیه، و به مقایسه عوامل درونی و بیرونی پردازد. بنابراین، برای تعیین مقادیر کمی ویژگی‌های SWOT، استفاده از مدل ANP، به عنوان یک پیشنهاد مناسب مطرح می‌شود (Saaty, 1996; Sobhani et al., 2023). مدل ANP یکی از فرآیندهای تصمیم‌گیری چندمعیاره است که در گروه مدل‌های جبرانی قرار دارد. مزیت اصلی این مدل سنجش شاخص‌های مختلف بر اساس روابط آن‌ها می‌باشد و با توجه به پیچیدگی مسائل مختلف می‌تواند نتایج بهتری را به دنبال داشته باشد (Sobhani & Esmaeilzadeh, 2021; Faraji, 2010; Sabokbar, Salmani, Feraydoni, Karimzadeh & Rahimi, 2010).

قلمرو جغرافیایی (محدوده مورد مطالعه)

ایران دارای نواحی ساحلی گسترده‌ای در شمال و جنوب کشور با طول تقریبی ۵۸۰۰ کیلومتر می‌باشد که در این گستره جغرافیایی تنوع بسیار زیادی از نظر اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و محیطی وجود دارد. در پژوهش حاضر به مطالعه نواحی ساحلی-دریایی ایران پرداخته شد. پهنه‌های ساحلی ایران به شکل نواری، شمال و جنوب کشور را شامل می‌شوند که با ترکیب پهنه‌های جنگلی در شمال و پوشش‌های مانگرو در جنوب کشور، چشم‌اندازهای بکر و زیبایی را در هفت استان گیلان، مازندران، گلستان، خوزستان، هرمزگان، بوشهر و سیستان و بلوچستان نشان می‌دهند (شکل ۱). از طرفی به دلیل برخورداری از جاذبه‌های گردشگری متعدد و همچنین غنای گونه‌ای بالا به عنوان یکی از مکان‌های پرتقاضای اکوتوریسم ساحلی شناخته شده‌اند. این نواحی همچنین در طول سال، به دلیل شرایط آب و هوایی مطلوب و عرصه‌های منحصربه‌فرد و طبیعی از تعداد بالای طبیعت‌گردان و بازدیدکنندگان به این سواحل برخوردار هستند.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه؛ منبع: نگارندگان

Figure 1. Geographical location of the study area

یافته‌ها و بحث

تحلیل عوامل درونی و بیرونی

در این مطالعه با رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی به شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در منطقه، به ترتیب به عنوان ماتریسی از عوامل درونی و بیرونی پرداخته شد (جدول ۱). مطابق یافته‌های به دست آمده، عوامل راهبردی برای دستیابی به هدف مطالعه مشتمل بر ۷ قوت، ۸ ضعف، ۸ فرصت و ۷ تهدید است.

جدول ۱. ماتریسی از عوامل درونی و بیرونی در نواحی ساحلی-دریایی
Table 1. Matrix of internal and external factors in coastal-marine areas

عوامل درونی
قوت‌ها (S)
S1: برخورداری از فرهنگ متنوع و آداب و رسوم ویژه در بین جوامع محلی S2: برخورداری از ظرفیت‌های آموزشی و تحقیقاتی برای علوم زیستی و بین‌رشته‌ای S3: وجود جاذبه‌های گردشگری فراوان S4: وجود طبیعتی بکر و منحصر بفرد و برخورداری از چشم‌اندازهای ویژه S5: برخورداری از پوشش گیاهی غنی و شاخص S6: تنوع زیستی بالا و ذخایر ارزشمند ژنتیکی S7: اهمیت اکولوژیک رویشگاه‌های نواحی ساحلی-دریایی از نظر محیط زیستی و حفاظتی
ضعف‌ها (W)
W1: فقدان آگاهی‌رسانی به ذینفعان در راستای ارزش‌های زیستی موجود (تنوع گونه‌ای و ذخایر ارزشمند ژنتیکی) W2: عدم هماهنگی و مشارکت در حفاظت و ترویج اکوتوریسم در نواحی ساحلی-دریایی W3: عدم وجود یا غیرفعال بودن نهادهای غیردولتی (NGO) در نواحی ساحلی-دریایی W4: ناکارآمدی قوانین و مقررات و حفاظت از نواحی ساحلی-دریایی W5: نظارت ناکافی و کنترل بر فعالیت‌های گردشگری و توسعه اکوتوریسم W6: فقدان همکاری در بین نهادهای ذیربط W7: ناکافی بودن امکانات، زیرساخت‌ها و خدمات مورد نیاز صنعت گردشگری (از جمله حمل و نقل، تسهیلات و تأسیسات اقامتی، تأمین خدمات گردشگران) W8: کمبود نیروهای آموزش دیده و متخصص در زمینه گردشگری و اکوتوریسم در نواحی ساحلی-دریایی
عوامل بیرونی
فرصت‌ها (O)
O1: توان بالقوه اقتصادی نواحی ساحلی-دریایی در توسعه صید و آبی‌پروری O2: امکان افزایش فرصت‌های شغلی گردشگری برای جوامع محلی O3: توان بالقوه توسعه گردشگری برای جذب سرمایه‌گذاران و رونق اقتصادی در کشور O4: توان بالقوه در توسعه انواع فعالیت‌های گردشگری ساحلی-دریایی O5: قابلیت توسعه فعالیت‌های آموزش و پژوهش محور در نواحی ساحلی-دریایی O6: ظرفیت ساخت اسکله‌ها و زیرساخت‌های گردشگری O7: ظرفیت بالقوه نواحی ساحلی-دریایی در توسعه فیزیکی با اهداف و نقش‌های چندگانه (اعم از توسعه گردشگری و طبیعت‌گردی، توسعه فعالیت‌های آموزش و پژوهش محور، توسعه زیرساخت‌های تفریحی-اقامتی) O8: توان منطقه به عنوان زیستگاهی برای تولیدمثل و پرورشگاهی برای گونه‌های ارزشمند زیستی (توسعه آبی‌پروری و بستری برای تولید پروتئین)
تهدیدها (T)
T1: نظارت و عدم کنترل بر عوامل تهدیدکننده در نواحی ساحلی-دریایی (شکار غیرمجاز پرندگان و برداشت بی‌رویه آبزیان) T2: فقدان کنترل بر رشد و تخریب گسترده محیط زیست ناشی از توسعه‌یافتگی بدون برنامه‌ریزی (توسعه زیرساختی و شبکه دسترسی) T3: تغییر و تبدیل اراضی و افزایش ناپایداری‌ها در راستای بهره‌برداری بیش از حد منابع ساحلی و زون‌های حساس و حفاظتی منطقه T4: تنش‌های آلودگی ناشی از فعالیت‌های گردشگری در نواحی ساحلی-دریایی و تمرکز کانون‌های آلودگی در نواحی حساس و حفاظتی T5: انباشت زباله‌ها و دفع غیربهداشتی پسماندهای ناشی از کمبود امکانات و خدمات گردشگری T6: تهدید گونه‌های حیات وحش و افزایش سطح استرس گونه‌ها به دلیل فعالیت‌های گردشگری بدون برنامه‌ریزی T7: افزایش تهدید زیستگاه و آلودگی‌های محیطی به دلیل احداث و توسعه زیرساخت‌های اقامتی، اسکله‌ها و شبکه‌های دسترسی

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

وزن‌دهی به عوامل درونی و بیرونی

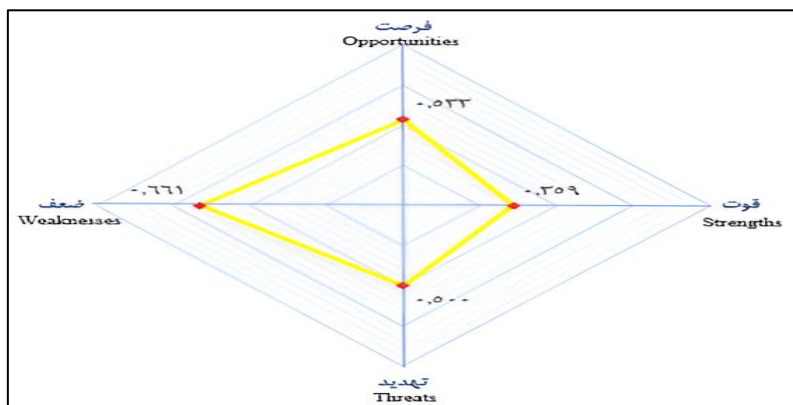
در این مطالعه به‌منظور وزن‌دهی به عوامل درونی و بیرونی، ابتدا به هر یک از عوامل با استفاده از مدل ANP و با توجه به نظرات کارشناسان وزنی اختصاص یافت، سپس عوامل وزن‌دهی شده به‌ترتیب در رتبه عددی ۱ و ۲ مثبت و منفی ضرب شده و نمره نهایی حاصل شد (جدول ۲). مطابق نتایج، در محدوده مورد مطالعه جمع نقاط قوت با نمره ۰/۳۵۹ در برابر نقاط ضعف با نمره ۰/۶۶۱- و فرصت‌ها با نمره ۰/۵۳۳ در برابر تهدیدها با نمره ۰/۵۰۰- قرار داشتند. از این رو نتایج حاکی از آن است که در نواحی ساحلی-دریایی از بین عوامل درونی و بیرونی، نقاط فرصت با جمع ۰/۵۳۳، از بالاترین نمره برخوردار است. همچنین عوامل بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) با مجموع نمره ۰/۰۳۳ دارای امتیاز بیشتری نسبت به عوامل درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها) می‌باشند. در شکل ۲، وزن هر یک از معیارهای درونی و بیرونی بر روی نمودار نمایش داده شده است.

جدول ۲. ماتریس وزن‌دهی به عوامل درونی و بیرونی شناسایی شده

Table 2. Weighting matrix for identified internal and external factors

عوامل درونی				عوامل بیرونی			
قوت‌ها (S)	وزن	رتبه (۱، ۲)	وزن نهایی	فرصت‌ها	وزن	رتبه (۱، ۲)	وزن نهایی
S ₁	۰/۰۲۱	۱	۰/۰۲۱	O ₁	۰/۰۳۸	۲	۰/۰۷۵
S ₂	۰/۰۳۲	۱	۰/۰۳۲	O ₂	۰/۰۳۳	۱	۰/۰۳۳
S ₃	۰/۰۴۸	۱	۰/۰۴۸	O ₃	۰/۰۶۷	۱	۰/۰۶۷
S ₄	۰/۰۵۴	۱	۰/۰۵۴	O ₄	۰/۰۶۱	۲	۰/۱۲۲
S ₅	۰/۰۴۲	۱	۰/۰۴۲	O ₅	۰/۰۴۶	۲	۰/۰۹۲
S ₆	۰/۰۵۶	۱	۰/۰۵۶	O ₆	۰/۰۵۲	۱	۰/۰۵۲
S ₇	۰/۰۶۵	۱	۰/۰۶۵	O ₇	۰/۰۵۵	۱	۰/۰۵۵
				O ₈	۰/۰۳۷	۱	۰/۰۳۷
جمع قوت‌ها			۰/۳۵۹	جمع فرصت‌ها			۰/۵۳۳
میانگین قوت‌ها			۰/۰۵۱	میانگین فرصت‌ها			۰/۰۶۷
ضعف‌ها (W)	وزن	رتبه (۱، ۲)	وزن نهایی	تهدیدها	وزن	رتبه (۱، ۲)	وزن نهایی
W ₁	۰/۰۲۰	-۱	-۰/۰۲۰	T ₁	۰/۰۷۰	-۱	-۰/۰۷۰
W ₂	۰/۰۶۱	-۲	-۰/۱۲۲	T ₂	۰/۰۸۲	-۱	-۰/۰۸۲
W ₃	۰/۰۶۵	-۲	-۰/۱۳۰	T ₃	۰/۰۵۵	-۲	-۰/۱۱۱
W ₄	۰/۰۵۶	-۲	-۰/۱۱۲	T ₄	۰/۰۶۶	-۱	-۰/۰۶۶
W ₅	۰/۰۷۳	-۱	-۰/۰۷۳	T ₅	۰/۰۶۱	-۱	-۰/۰۶۱
W ₆	۰/۰۴۵	-۱	-۰/۰۴۵	T ₆	۰/۰۵۰	-۱	-۰/۰۵۰
W ₇	۰/۰۶۹	-۱	-۰/۰۶۹	T ₇	۰/۰۶۱	-۱	-۰/۰۶۱
W ₈	۰/۰۴۵	-۲	-۰/۰۹۰				
جمع ضعف‌ها			-۰/۶۶۱	جمع تهدیدها			-۰/۵۰۰
میانگین ضعف‌ها			-۰/۰۸۳	میانگین تهدیدها			-۰/۰۷۱
مجموع عوامل درونی			-۰/۳۰۲	مجموع عوامل بیرونی			-۰/۰۳۳
میانگین عوامل درونی			-۰/۰۳۱	میانگین عوامل بیرونی			-۰/۰۰۵

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

شکل ۲. موقعیت وزنی عوامل درونی و بیرونی؛ برگرفته از: یافته‌های تحقیق

Figure 2. Weighted position of internal and external factors

نسبت راهبردها در حوزه‌های راهبردی

با توجه به نتایج بدست آمده، نسبت راهبردها در هر یک از حوزه‌های راهبردی شامل ۳۱ درصد راهبرد اکوتوریسم نظارت شده (WT)، ۳۳ درصد راهبرد توسعه مشارکتی اکوتوریسم (WO)، ۱۷ درصد راهبرد تنوع زیرساخت‌ها و فعالیت‌های اکوتوریسم (ST) و در نهایت ۱۹ درصد راهبرد توسعه اکوتوریسم پایدار (SO) می‌باشد (جدول ۳ و شکل ۳).

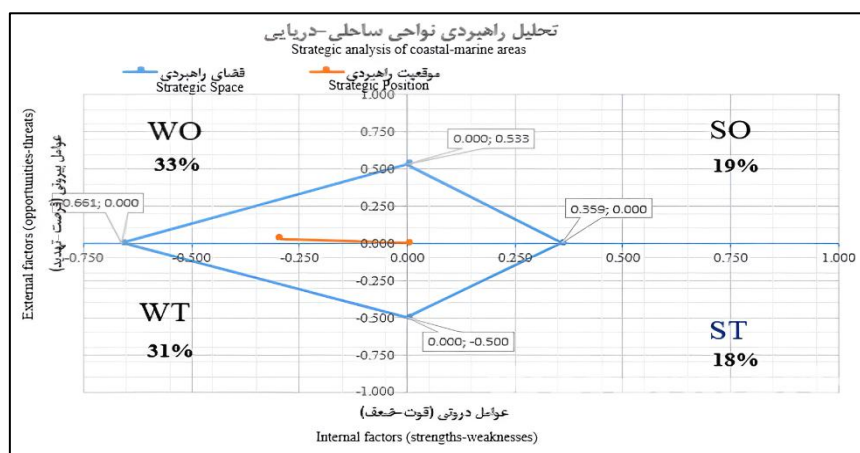
جدول ۳. نسبت راهبردها در هر یک از حوزه‌های راهبردی

Table 3. Proportion of strategies in each of the strategic areas

تهدیدها	فرصت‌ها	ضعف‌ها	قوت‌ها
۰/۵۰۰	۰/۵۳۳	۰/۶۶۱	۰/۳۵۹
راهبردها			
WT	WO	ST	SO
%۳۱	%۳۳	%۱۷	%۱۹

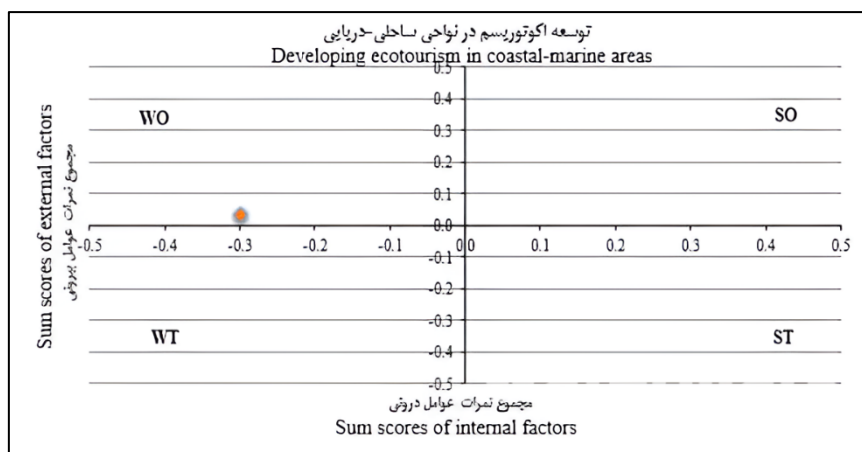
برگرفته از: یافته‌های تحقیق

از این رو موقعیت راهبردی نواحی ساحلی-دریایی با توجه به درصد اختصاص یافته به هر یک از راهبردها، معادل با راهبرد "توسعه مشارکتی اکوتوریسم (WO)" است (شکل ۴). بدین ترتیب در تدوین راهبردها، به‌منظور توسعه و بهبود در زیرساخت‌ها و تسهیلات گردشگری، توسعه برنامه‌های راهبردی و اجرایی مناسب، افزایش هماهنگی و مشارکت و همچنین افزایش همکاری در بین سازمان‌های ذیربط در توسعه اکوتوریسم، می‌توان از این راهبرد بهره گرفت. در این راستا برنامه‌ریزان و مدیران باید به بهبود و ارتقاء فرصت‌ها و جبران ضعف‌ها در این نواحی بپردازند.

شکل ۳. نسبت راهبردها در هر یک از حوزه‌های راهبردی؛ برگرفته از: یافته‌های تحقیق

Figure 3. Proportion of strategies in each strategic area

شکل ۴. موقعیت راهبردی نواحی ساحلی-دریایی در برنامه‌ریزی توسعه اکوتوریسم؛ برگرفته از: یافته‌های تحقیق

Figure 4. Strategic position of coastal-marine areas in ecotourism development planning

در ادامه با مشخص شدن موقعیت راهبردی نواحی ساحلی-دریایی کشور، به تهیه ماتریسی از راهبردها در حوزه‌های اقتصادی، آموزش و پژوهش، پایش و حفاظت محیطی و زیرساختی به شرح جدول ۴ پرداخته شد. راهبردهای این جدول در راستای توسعه اکوتوریسم پایدار (SO)، توسعه مشارکتی اکوتوریسم (WO)، تنوع زیرساخت‌ها و فعالیت‌های اکوتوریسم (ST) و اکوتوریسم نظارت شده در نواحی ساحلی-دریایی (WT) ارائه شده است.

جدول ۴. ماتریسی از راهبردهای توسعه اکوتوریسم در نواحی ساحلی-دریایی

Table 4. Matrix of strategies for developing ecotourism in coastal-marine areas

عوامل دخیل در تدوین راهبرد	راهبرد	موقعیت راهبردی	زیر حوزه راهبردی	حوزه راهبردی
توسعه اکوتوریسم پایدار (SO)				
S3, S5, S7 O3, O6	پهنه‌بندی و توسعه فعالیت‌های گردشگری متناسب با ظرفیت نواحی ساحلی-دریایی	SO1	فعالیت‌های تفریحی	اقتصادی
S3, S5, S7 O3, O6	توسعه و ارائه خدمات و تسهیلات گردشگری در منطقه (بازدید، غذایی، رفاهی)	SO2	خدمات گردشگری و اکوتوریسم	
S2, S3, S5 O3, O5, O6	توسعه اکوتوریسم آموزش و پژوهش محور	SO3	فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی	آموزش و پژوهش
S7, S8, S9 O8	توسعه اقدامات مدیریتی در پهنه‌های گردشگری	SO4	حفاظت گونه و اکوسیستم	پایش و حفاظت محیطی
S6, S7, S8, S9 O7	احیاء و بازسازی نواحی ساحلی-دریایی	SO5	بازسازی و احیاء	
S3, S5, S7, S8, S9 O3, O6	توسعه زیرساخت‌های اقامتی و گردشگری در پهنه‌های مناسب	SO6	اقامتی	زیرساختی
توسعه مشارکتی اکوتوریسم (WO)				
W7 O3	جلب مشارکت اقتصادی برای توسعه و تناسب‌سنجی فعالیت‌های گردشگری در نواحی ساحلی-دریایی	WO1	فعالیت‌های تفریحی	اقتصادی
W10 O3, O6	توانمندسازی نواحی ساحلی-دریایی برای ارائه خدمات و زیرساخت‌های گردشگری	WO2	خدمات گردشگری و اکوتوریسم	
W3 O5	قابلیت توسعه فعالیت‌های آموزش و پژوهش محور در نواحی ساحلی-دریایی	WO3	فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی	آموزش و پژوهش
W9 O7	احیاء و بازسازی نواحی ساحلی-دریایی با مشارکت ذینفعان	WO4	بازسازی و احیاء	پایش و حفاظت محیطی
W10 O3	جلب مشارکت اقتصادی در توسعه اسکله‌های تفریحی و زیرساخت‌های گردشگری	WO5	زیرساخت‌ها و تسهیلات گردشگری	زیرساختی

تنوع زیرساخت‌ها و فعالیت‌های اکوتوریسم (ST)				
S6, S7, S8, S9, T1	مدیریت بهینه پهنه‌های حساس ساحلی-دریایی	ST1	حفاظت گونه و اکوسیستم	پایش و حفاظت محیطی
S7, S8, S9 T4	مدیریت یکپارچه آلاینده‌ها	ST2	سلامت محیط	
S7, S8, S9 T2	مدیریت اثربخش زیرساخت‌های جاده‌ای و شبکه دسترسی به پهنه‌های ساحلی-دریایی	ST3	شبکه دسترسی	زیرساختی
اکوتوریسم نظارت شده (WT)				
W5 T1, T2	پایش و کنترل بر پهنه‌های گردشگری و بهره‌وری پایدار از این نواحی	WT1	پایداری محیط	پایش و حفاظت محیطی
W5 T4	تثبیت کانون‌های آلوده‌ساز و تهدیدکننده	WT2	سلامت محیط	
W5 T2	حفاظت و پایش بر زیرساخت‌های جاده‌ای در پهنه‌های گردشگری ساحلی-دریایی	WT3	شبکه دسترسی	زیرساختی

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

وزن‌دهی و اولویت‌بندی راهبردها

در این مطالعه به وزن‌دهی و اولویت‌بندی راهبردهای ارائه شده بر اساس نظر کارشناسان و با استفاده از مدل ANP مطابق جدول ۵ نیز پرداخته شد. همان‌طور که نتایج نشان داد در بین راهبردهای حوزه SO، پهنه‌بندی و توسعه فعالیت‌های گردشگری متناسب با ظرفیت نواحی ساحلی-دریایی با مقدار ۰/۱۸۶ دارای بیشترین وزن و اولویت، و همچنین احیاء و بازسازی نواحی ساحلی-دریایی با مقدار ۰/۰۴۳ دارای کمترین وزن و اولویت می‌باشد. در حوزه WO نیز، به‌ترتیب راهبردهای جلب مشارکت اقتصادی برای توسعه تناسب‌سنجی فعالیت‌های گردشگری در منطقه با وزن ۰/۱۷۴ و احیاء و بازسازی نواحی ساحلی-دریایی با مشارکت ذینفعان با وزن ۰/۰۵۳ بیشترین و کمترین اولویت را به خود اختصاص داده‌اند. مطابق نتایج، در حوزه ST، راهبرد مدیریت بهینه پهنه‌های حساس ساحلی-دریایی با وزن ۰/۱۴۷ و راهبرد مدیریت اثربخش زیرساخت‌های جاده‌ای و شبکه دسترسی به پهنه‌های ساحلی-دریایی با وزن ۰/۰۳۸ از بیشترین و کمترین اولویت برخوردار است. در نهایت در حوزه WT، بالاترین اولویت مربوط به راهبرد تثبیت کانون‌های آلوده‌ساز و تهدیدکننده با وزن ۰/۱۶۵ و کمترین اولویت مربوط به راهبرد پایش و کنترل بر پهنه‌های گردشگری و بهره‌وری پایدار از منطقه با وزن ۰/۰۴۶ می‌باشد.

جدول ۵. وزن‌دهی و اولویت‌بندی راهبردها با استفاده از مدل ANP

Table 5. Weighting and prioritizing strategies using the ANP model

اولویت	وزن	WT	اولویت	وزن	ST	اولویت	وزن	WO	اولویت	وزن	SO
۳	۰/۰۴۶	WT1	۱	۰/۱۷۴	ST1	۱	۰/۱۷۴	WO1	۱	۰/۱۸۶	SO1
۱	۰/۱۶۵	WT2	۲	۰/۱۱۶	ST2	۲	۰/۱۵۶	WO2	۲	۰/۱۴۳	SO2
۲	۰/۱۰۲	WT3	۳	۰/۰۳۸	ST3	۳	۰/۱۲۳	WO3	۳	۰/۱۱۱	SO3
						۵	۰/۰۵۳	WO4	۵	۰/۰۵۶	SO4
						۴	۰/۰۷۵	WO5	۶	۰/۰۴۳	SO5
									۴	۰/۰۶۸	SO6

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری

نواحی ساحلی-دریایی کشور از پتانسیل بالایی برای توسعه گردشگری و اکوتوریسم برخوردار می‌باشند که رسالت اصلی این نواحی حفظ محیط زیست و توسعه اکوتوریسم پایدار مبتنی بر اهداف حفاظتی و توسعه‌ای می‌باشد. نتایج ماتریس عوامل درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) در این مطالعه حاکی از آن است که در نواحی ساحلی-دریایی از بین عوامل درونی و بیرونی، نقاط فرصت بالاترین وزن را به خود اختصاص داده است. همچنین عوامل بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) دارای امتیاز بیشتری نسبت به عوامل درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها) می‌باشند. در این راستا، محققان (Shahpouri, Amirnejad & Ghorbani, 2019) در مطالعه خود بیان کردند که با توجه به پتانسیل بالقوه و نقاط فرصت گردشگری در نواحی ساحلی-دریایی، به دلیل اثرات منفی و پیامدهای توسعه گردشگری در این نواحی، باید به توسعه اکوتوریسم پایدار و کنترل عوامل تهدیدکننده گردشگری اقدام نمود. در مطالعه‌ای دیگر (Dushani, Aanesen & Vondolia, 2021) نتایج نشان داد که در نواحی ساحلی-دریایی علی‌رغم حساسیت‌های زیستی و اثرات منفی گردشگری، این نواحی از فرصت‌های بالایی جهت توسعه اکوتوریسم برخوردار هستند که باید در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های این مناطق مورد توجه قرار گیرد.

در این مطالعه نسبت راهبردهای به‌دست آمده در هر یک از حوزه‌های راهبردی حاکی از آن است که راهبرد توسعه مشارکتی اکوتوریسم (WO) با ۳۳ درصد دارای بالاترین مقدار در بین راهبردهای مورد بررسی در نواحی ساحلی-دریایی می‌باشد. براین اساس با تکیه بر فرصت‌های محیط بیرونی، می‌توان کاستی‌های این نواحی را برای دستیابی به توسعه اکوتوریسم پایدار جبران نمود. در این راستا در مطالعات صورت گرفته (Baitalik & Bhattacharjee, 2023; Sánchez-Prieto et al., 2021) نتایج نشان داد که در توسعه گردشگری ساحلی، مشارکت ذینفعان و نقش آن‌ها در حفاظت و کنترل اثرات منفی می‌تواند به توسعه و ارتقای عملکرد نقاط قوت و فرصت و کنترل و کاهش نقاط ضعف و تهدید در این نواحی کمک نماید.

بر اساس اولویت‌بندی راهبردها، راهبرد پهنه‌بندی و توسعه فعالیت‌های گردشگری متناسب با ظرفیت نواحی ساحلی-دریایی (در حوزه SO) با وزن ۰/۱۸۶ دارای بالاترین اولویت و راهبرد مدیریت اثربخش زیرساخت‌های جاده‌ای و شبکه دسترسی به پهنه‌های ساحلی (در حوزه ST) با وزن ۰/۰۳۸ دارای کمترین اولویت می‌باشد. بر اساس مطالعات (Portz, Pérez Torres & Manzolli, 2023; Er-Ramy, Nachite, Anfuso & Azaaouaj, 2023) شناسایی پهنه‌های مناسب برای توسعه فعالیت‌های گردشگری ساحلی-دریایی و همچنین با توجه به توان و ظرفیت این نواحی می‌تواند به کنترل اثرات منفی گردشگری و تخریب این مناطق کمک نماید. بدین ترتیب راهبردهای توسعه اکوتوریسم در نواحی ساحلی-دریایی کشور در راستای توسعه اکوتوریسم پایدار، توسعه مشارکتی اکوتوریسم، تنوع زیرساخت‌ها و فعالیت‌های اکوتوریسم و اکوتوریسم نظارت شده ارائه گردید و سپس با استفاده از مدل ANP به وزن‌دهی این راهبردها اقدام شد. براین اساس مطابق ماتریس وزن‌دهی شده در نواحی ساحلی-دریایی، می‌توان به راهبردهای برتر در هر حوزه راهبردی (به ترتیب اولویت ۱ تا ۳) به شرح جدول ۶ اشاره نمود.

جدول ۶. راهبردهای برتر در توسعه اکوتوریسم نواحی ساحلی-دریایی

Table 6. Priority Strategies for Sustainable Ecotourism Development in Coastal and Marine Areas

راهبردهای توسعه اکوتوریسم پایدار (SO)	راهبردهای توسعه مشارکتی اکوتوریسم (WO)
- پهنه‌بندی و توسعه فعالیت‌های گردشگری متناسب با ظرفیت نواحی ساحلی-دریایی	- جلب مشارکت اقتصادی برای توسعه و تناسب‌سنجی فعالیت‌های گردشگری در نواحی ساحلی-دریایی
- توسعه و ارائه خدمات و تسهیلات گردشگری در منطقه (بازدید، غذایی، رفاهی)	- توانمندسازی نواحی ساحلی-دریایی برای ارائه خدمات و زیرساخت‌های گردشگری
- توسعه اکوتوریسم آموزش و پژوهش محور	- قابلیت توسعه فعالیت‌های آموزش و پژوهش محور در نواحی ساحلی-دریایی
راهبردهای تنوع زیرساخت‌ها و فعالیت‌های اکوتوریسم (ST)	راهبردهای اکوتوریسم نظارت شده (WT)
- مدیریت پهنه پهنه‌های حساس ساحلی-دریایی	- تثبیت کانون‌های آلوده‌ساز و تهدیدکننده
- مدیریت یکپارچه آلاینده‌ها	- حفاظت و پایش بر زیرساخت‌های جاده‌ای در پهنه‌های گردشگری ساحلی-دریایی
- مدیریت اثربخش زیرساخت‌های جاده‌ای و شبکه دسترسی به پهنه‌های ساحلی-دریایی	- پایش و کنترل بر پهنه‌های گردشگری و بهره‌وری پایدار از این نواحی

برگرفته از: یافته‌های تحقیق

مطابق راهبردهای ارائه شده در این مطالعه، می‌توان با برنامه‌ریزی صحیح به مدیریت نواحی ساحلی-دریایی در راستای توسعه اکوتوریسم پایدار، بهره‌وری بهینه زیست‌محیطی از ظرفیت‌های گردشگری، حفظ تنوع زیستی و مدیریت پایدار خدمات اکوسیستمی سواحل، توانمندسازی و تقویت مشارکت فعالان گردشگری، و کنترل و نظارت بر تهدیدات محیط زیستی در این نواحی کمک نماید. بنابراین برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اکوتوریسم در نواحی ساحلی-دریایی، ایجاب می‌کند تا در چارچوب طرح مدیریتی مبتنی بر پهنه‌های گردشگری برنامه‌ریزی شود و توسعه فعالیت‌های اکوتوریسم در این نواحی در چارچوب اهداف حفاظتی و توسعه‌ای محور توجه برنامه‌ریزان قرار گیرد.

پیشنهادهای/توصیه‌های کاربردی منطبق با نظریه راهبرد مهندسی جغرافیایی فضا

در چارچوب راهبرد مهندسی جغرافیایی فضا، پیشنهادهای کاربردی برای توسعه اکوتوریسم در نواحی ساحلی-دریایی به شرح زیر است:

- پهنه‌بندی فضایی-اکولوژیک: تفکیک عرصه‌های مستعد اکوتوریسم با استفاده از سنجش از دور و GIS بر اساس ظرفیت تحمل اکولوژیک، و تعیین پهنه‌های حفاظتی، و توسعه محدود.
- طراحی شبکه مسیرهای دسترسی کم‌اثر: ایجاد کریدورهای گردشگری با حداقل دخالت در ساختار طبیعی ساحل (مسیرهای چوبی، پل‌های سبک، مسیرهای پیاده‌روی با مصالح بوم‌آورد).
- توسعه زیرساخت‌های بوم‌سازگار: استقرار تأسیسات اقامتی و خدماتی (اکوکمپ، پناهگاه‌های ساحلی) مبتنی بر معماری هم‌ساز با اقلیم، با تأکید بر انرژی‌های تجدیدپذیر و مدیریت یکپارچه پسماند و پساب.

References

- Baitalik, A., & Bhattacharjee, T. (2023). Beneath the sun and sands: Appraising coastal tourism impact through community perceptions in West Bengal, India. *Regional Studies in Marine Science*, 68, 103273. Doi: [10.1016/j.rsma.2023.103273](https://doi.org/10.1016/j.rsma.2023.103273).
- Bloomberg. (2012). SWOT, PESTEL, Porter's 5 Forces and Value Chain.1-16. URL: <https://www.ivoryresearch.com/wpcontent/uploads/2015/09/Bloomberg-Business sample1.pdf>.
- Casimiro, D., Ventura, M. A., Botelho, A. Z., & Guerreiro, J. (2023). Ecotourism in Marine Protected Areas as a tool to valuate natural capital and enhance good marine governance: A review. *Frontiers in Marine Science*, 9, 1002677. Doi: [10.3389/fmars.2022.1002677](https://doi.org/10.3389/fmars.2022.1002677).
- Dimitrovski, D., Lemmetyinen, A., Nieminen, L., & Pohjola, T. (2021). Understanding coastal and marine tourism sustainability-A multi-stakeholder analysis. *Journal of Destination Marketing & Management*, 19, 100554. Doi: [10.1016/j.jdmm.2021.100554](https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2021.100554).
- Dushani, S. N., Aanesen, M., & Vondolia, G. K. (2021). Balancing conservation goals and ecotourism development in coastal wetland management in Sri Lanka: A choice experiment. *Ocean & Coastal Management*, 210, 105659. Doi: [10.1016/j.ocecoaman.2021.105659](https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2021.105659).
- Elliott, L. R., White, M. P., Grellier, J., Rees, S. E., Waters, R. D., & Fleming, L. E. (2018). Recreational visits to marine and coastal environments in England: Where, what, who, why, and when? *Marine Policy*, 97, 305-314. Doi: [10.1016/j.marpol.2018.03.013](https://doi.org/10.1016/j.marpol.2018.03.013).
- Er-Ramy, N., Nachite, D., Anfuso, G., & Azaouaj, S. (2023). The Sector Analysis as a Coastal Management Tool for Sustainable Tourism Development on the Mediterranean Coast of Morocco. *Sustainability*, 15(16), 12581. Doi: [10.3390/su151612581](https://doi.org/10.3390/su151612581).
- European Commission. (2019). The EU Blue Economy Report 2019.
- Faber, B., & Gaubert, C. (2019). Tourism and economic development: Evidence from Mexico's coastline. *American Economic Review*, 109(6), 2245-2293. URL: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.20161434>.
- Faraji Sabokbar, H., Salmani, M., Fereydouni, F., Karimzadeh, H., & Rahimi, H. (2010). Locating rural waste sanitary landfills using the Analytical Network Process (ANP) model: A case study of rural areas in Quchan County. *Spatial Planning and Development*, 14 (65), 127-149. [In Persian] URL: <https://www.sid.ir/paper/171961/fa>

- Ghaderi, A., Bagheri, F., Farzin, M., & Kazemian, G. R. (2018). Coastal Tourism Management; Analysis of an Integrated Approach. *Tourism and Development*, 7 (4), 175-204. [In Persian] URL: <https://www.sid.ir/paper/227745/fa>
- Heydari Amin, S. (2022). Infrastructure and its role in tourism development (Case study: Makran coasts). *Geography of Tourism Space*, 11 (44), 99-114. (In Persian) URL: <https://ensani.ir/fa/article/520153>
- Koumparoulis, D. N. (2013). PEST Analysis: The Case of E-shop. *International Journal of Economy, Management and Social Sciences*, 2(2), 31-36. URL: <https://oa.mg/work/2398579814>.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and psychological measurement*, 30 (3), 607-610. Doi: [10.3390/su151612581](https://doi.org/10.3390/su151612581).
- Lucrezi, S. (2022). Public perceptions of marine environmental issues: A case study of coastal recreational users in Italy. *Journal of Coastal Conservation*, 26(6), 52. Doi: [10.1007/s11852-022-00900-4](https://doi.org/10.1007/s11852-022-00900-4).
- Mahmoudi, S., & Moradi, A. (2023). Planning for the Development of Coastal and Marine Tourism Using the SWOT and QSPM Models (Case Study: Bandar Lengeh County). *Geographical Engineering of the Land*, 8 (2), 49-72. (In Persian) Doi: [10.22034/JGET.2024.172393](https://doi.org/10.22034/JGET.2024.172393)
- Moharemnejad, N. (2006). *Environmental Management and Planning*. Author, Tehran, 1-344. [In Persian] URL: <https://www.gisoom.com/book/1931512>
- Mosalaei, M. R. (2007). Strategic Planning: An Approach to Organizational Excellence, *Management Journal*, 39, 1-14. (In Persian) URL: <https://www.sid.ir/paper/507403/fa>
- Namdari, P., Lahijani, A., Dehghani, M., & Sedigh Mortazavi, M. (2022). Ecological model of ecotourism development on Hormuz Island with emphasis on sustainable development. *Sustainability, Development and Environment*, 3 (1), 29-44. (In Persian) URL: https://journals.srbiau.ac.ir/article_20181.html
- Nunn, P. D., Smith, T. F., & Elrick-Barr, C. (2021). Path dependency and future adaptation of coastal cities: Examples from the Asia-Pacific. *Frontiers in Environmental Science*, 359. Doi: [10.3389/fenvs.2021.642385](https://doi.org/10.3389/fenvs.2021.642385).
- Nur Nobi, M., & Majumder, M. A. (2019). Coastal and Marine Tourism/Eco-Tourism in the Future. *Journal of Ocean and Coastal Economics*, 6(2), 13. Doi: [10.15351/2373-8456.1120](https://doi.org/10.15351/2373-8456.1120).
- Portz, L. C., Pérez Torres, Y. S., & Manzolli, R. P. (2023). Coast Change: Understanding Sensitivity to Beach Loss for Coastal Tourism in the Colombian Caribbean. *Sustainability*, 15(18), 13903. Doi: [10.3390/su151813903](https://doi.org/10.3390/su151813903).
- Saaty, T. L. (1996). *Decision Making with Dependence and Feedback: The Analytic Network Process*. RWS Publications, Pittsburgh, PA. pp. 1-370. Doi: [10.3390/su151612581](https://doi.org/10.3390/su151612581)
- Sánchez-Prieto, M. C., Luna-González, A., Espinoza-Tenorio, A., & González-Ocampo, H. A. (2021). Planning ecotourism in coastal protected areas; projecting temporal management scenarios. *Sustainability*, 13(14), 7528. Doi: [10.3390/su13147528](https://doi.org/10.3390/su13147528).
- Sarinastiti, E. N., & Wicaksono, M. S. (2020). Mapping Coastal Ecotourism Potential in Panggul District, Trenggalek, East Java. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 530 (1), 012024. Doi: [10.1088/1755-1315/530/1/012024](https://doi.org/10.1088/1755-1315/530/1/012024).
- Shahpouri, A., Amirnezhad, H., & Ghorbani, M. (2019). Coastal and marine tourism patterns on Ramsar coasts (based on tourists' choice). *Social Studies of Tourism*, 7 (14), 25-46. (In Persian) URL: <https://www.sid.ir/paper/361070/fa>
- Smith, T. F., Elrick-Barr, C. E., Thomsen, D. C., Celliers, L., & Le Tissier, M. (2023). Impacts of tourism on coastal areas. *Cambridge Prisms: Coastal Futures*, 1, e5. Doi: [10.1017/cft.2022.5](https://doi.org/10.1017/cft.2022.5).
- Sobhani, P., & Danehkar, A. (2023). Identifying recreational activities and examining spatial indicators for the development of ecotourism in the Mangrove Protected Area. *Tourism Management Studies*, 18 (61), 35-110. (In Persian) Doi: [10.22054/tms.2023.73375.2828](https://doi.org/10.22054/tms.2023.73375.2828)
- Sobhani, P., & Esmailzadeh, H. (2021). Evaluating the environmental impacts of development on the geography of the Alvand no-hunting area by presenting optimal strategies. *Environmental Research*, 12(24), 53-66. (In Persian) URL: https://www.iraneiap.ir/article_146237.html
- Sobhani, P., Esmailzadeh, H., Sadeghi, S. M. M., Marcu, M. V., & Wolf, I. D. (2022). Evaluating ecotourism sustainability indicators for protected areas in Tehran, Iran. *Forests*, 13(5), 740. Doi: [10.3390/f13050740](https://doi.org/10.3390/f13050740).
- Sobhani, P., Esmailzadeh, H., Wolf, I. D., Marcu, M. V., Lück, M & Sadeghi, S. M. M. (2023). Strategies to Manage Ecotourism Sustainably: Insights from a SWOT-ANP Analysis and IUCN Guidelines. *Sustainability*, 15, 1-23. Doi: [10.3390/su151411013](https://doi.org/10.3390/su151411013).
- Sobhani, P., Liriai, L., Sayahnia, R. (2021). Identifying factors affecting sustainable tourism development and presenting a strategic model in Ramsar coastal areas. *Environmental Education and Sustainable Development*, 10 (1), 175-193. (In Persian) Doi: [10.30473/EE.2021.57066.2307](https://doi.org/10.30473/EE.2021.57066.2307)

- Yuksel, I., & Dagdeviren, M. (2007). Using the analytic network process (ANP) in a SWOT analysis - a case study for a textile firm. *Inf. Sci*, 177, 3364-3382. Doi:[10.1016/j.ins.2007.01.001](https://doi.org/10.1016/j.ins.2007.01.001).
- Yuxi, Z., & Linsheng, Z. (2020). Identifying conflict tendency between nature-based tourism development and ecological protection in China. *Ecological Indicators*, 109, 1-14. Doi:[10.1016/j.ecolind.2019.105791](https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2019.105791).
- Zhao, X. (2020). Leapfrogging development strategy of coastal tourism in underdeveloped cities. *Journal of Coastal Research*, 115(SI), 72-74. Doi:[10.2112/JCR-SI115-021.1](https://doi.org/10.2112/JCR-SI115-021.1).